

Таццяна Кохан

АСОБА І ТВОРЧАСЦЬ ЯНА ЧАЧОТА Ў ДАСЛЕДАВАННЯХ ХІХ – пачатку ХХ ст.

Асоба і творчасць Яна Антонія Чачота (1796–1847 гг.) здаўна цікавіць навукоўцаў (мовазнаўцаў, літаратуразнаўцаў, этнографістаў, фалькларыстаў). Найбольш раннія крытычныя водгукі пра яго творчасць адносяцца да філамацкага перыяду. І гэта невыпадкова, бо ўдзельнікі таварыства былі зацікаўленыя ў сваім творчым і духоўным росце, а таму кожны новы твор абмяркоўваўся на іх пасяджэннях. Я. Чачот прымаў актыўны ўдзел у жыцці суполкі, рэгулярна знаёміў прысутных са сваімі вершамі.

Большасць філаматаў прыязна ставілася да твораў Я. Чачота. Ва успамінах І. Дамейка піша: «Два нашы студэнты Наваградскай школы з гадоў маленства добра ведалі наш літоўскі люд, палюбілі яго песні, прасякнуліся яго духам і паэзіяй, да чаго, вядома ж, прычынілася і тое, што малое мястэчка Наваградак не шмат чым адрознівалася ад нашых вёсак і засценкаў. Школьнае жыццё было хутчэй сельскае. Сябры хадзілі на кірмашы, на царкоўныя ўрачыстасці, бывалі на сялянскіх вяселлях, дажынках і хаўтурах. У тыя школьныя часы ўбогая страхі і народная песня распалілі ў абодвух першыя паэтычны агонь. Адам хутка ўзнёсся да высокай сферы сваіх цудоўных твораў. Ян жа да смерці застаўся верны народнай паэзіі...» [Домежко 1898, 146]. Любіў «свайго Ментара» і Тэлемах – А.Э. Адынец, менавіта ён напісаў верш на надмагільны помнік Я. Чачота ў Ротніцы [Адынец 2003, 247].

Паступова фалькларыстычная дзейнасць Я. Чачота набыла шырокі розгалас не толькі на тэрыторыі тагачаснай Беларусі і ў Польшчы, але і далёка за іх межамі, пра што сведчаць наступныя выданні: *Blätter für literarische Unterhaltung*

fahrgang 1839 [Blätter für literarische 1839, 1076], *The Foreign quarterly review* [The Foreign quarterly review 1840, 246], *Časopis muzea království českého* [Časopis muzea 1858, 405] і інш.

Акрамя таго, у англійскім выданні *The British and foreign review: European quarterly journal* у раздзеле *Russian System of Education* былі змешчаны наступныя звесткі з жыцця Я. Чачота і А. Сузіна: «Czeczot and Susin for six months before they are transported; that three of them be sent to the university at Kazan to learn oriental languages, and the rest to the places of their birth, where they shall remain under the surveillance of the police and shall not be admitted to any employment without the express permission of the Grand Duke Constantine» [The British and foreign review 1837, 278]. Паведамленне было недакладным, бо Я. Чачот не вывучаў арыенталістыку ў Казанскім універсітэце, аднак з'яўленне ў перыядычным друку такой інфармацыі падкрэслівала неардынарнасць і значнасць асобы Я. Чачота.

Аднак, безумоўна, найбольш значны ўклад у даследаванне творчай спадчыны паэта ўнеслі навукоўцы славянскіх краін. Міхал Грабоўскі – выдатны польскі літаратуразнаўца, пісьменнік, публіцыст, аўтар 4-х томнай працы «Literatura i krynica» («Літаратура і крытыка») (1837–1840) – неаднаразова звяртаў увагу на фалькларыстычна-версіфікатарскую працу Я. Чачота. Літаратуразнаўцу, які першы ўвёў у шырокі ўжытак «прынцып народнасці ў літаратуры», імпанавала беражлівае стаўленне аўтара «Вясковых песень» да фальклорнай першакрыніцы, крытык ухваляў пераклады Я. Чачота, якія набліжалі тэксты беларускага люду да польскамоўнага чытача.

Падобныя пытанні ўздымаліся ў артыкуле Юзафа Ігнацыя Крашэўскага *O obrabianiu podań gminu i użyciu ich w sztuce* («Пра апрацоўку паданняў народа і іх выкарыстанне ў мастацтве»). Ю.І. Крашэўскі не прымаў вольнага абыходжання літаратараў з народнай паэзіяй, а таму збіральніцка-перакладчыцкая дзейнасць Я. Чачота была для яго цудоўным прыкладам шанавання народнага слова: «Таго ж я не называю апрацоўшчыкам, хто, як аўтар “Песень з-над Нёмана і Дзвіны”, з'яўляецца толькі поўным чуцця перакладчыкам фантазій народа, хто іх не калечыць, не перакручвае, а

тлумачыць, хто, выводзячы іх на свет, не фарбуе іх тым, што з яго самога выпаўзла, а рэлігійна, свята спявае з мужыком па-мужыцку, верыць з ім у д'яблаў і ваўкалакаў і плача над тым, над чым ён плакаў, і шануе тыя ж самыя рэчы, якія ён шанавалі спрадвеку. Вось такога сапраўды не назаву апрацоўшчыкам, але ці магу такога перакладчыка фантазій народа назваць вялікім нацыянальным паэтам, майстрам над майстрамі?.. Няхай з гэтага перакладчыка зробіцца творца ў духу перакладзенай паэзіі, няхай, зразумеўшы так дасканала гэты народны свет, увядзе мяне ў яго іншай, уласцівай яму дарогай, няхай надасць яму больш дасведчанае жыццё, уваскрэсіць тое, што памерла ў ім, выведзе на свет тое, што цёмнае, – вось тады ён будзе майстар!» [Kraszewski 1840, 147].

Перакладчыцкую дзейнасць Я. Чачота адзначыў таксама паэт і фалькларыст Ігнат Храпавіцкі, які пад крыптанімам Ign... Chr... у часопісе *Rubon* (1845) змясціў артыкул *Rzut oka na poezję ludu Białoruskiego* («Погляд на паэзію беларускага народа»). Даследчык звярнуў увагу на непаслядоўнасць Я. Чачота ў перакладчыцкай дзейнасці: «Некаторыя з гэтых песень амаль літаральна перакладзены; у другіх ёсць імкненне, не адступаючы ад духу першатвора, яснейшай перадачай думкі зрабіць іх больш зразумелымі для нас» [Chrąrowicki 1845, 76]. І. Храпавіцкі з захапленнем марыў пра далейшае стварэнне падобных выданняў: «Шаноўны перакладчык выдадзеных колькі гадоў таму ў Завадскіх “Песень людз з-над Дзвіны” паказаў прыклад, які павінен быў бы знайсці паслядоўнікаў. Яго малы томік робіць самае прыемнае ўражанне на тых, каму не чужая гэтая зямля, так добра ў ім адлюстраваная, што ніводная гучная апісальная паэма не можа зраўняцца з гэтым сціплым зборнікам песень...» [Chrąrowicki 1845, 76].

Са з'яўленнем 6-га томіка “Вясковых песень” (1846) крытыкі загаварылі пра яшчэ адзін аспект этнаграфічнай дзейнасці Я. Чачота – аналіз «славяна-крывіцкага дыялекту». Адным з першых пра ролю Я. Чачота ў даследаванні беларускай мовы загаварыў вядомы беларуска-польскі пісьменнік, крытык, публіцыст У. Сыракомля: «Сёння гэта мова, пазбаўленая пісьмовага значэння, засталася жыць толькі пад сялянскай страхой і налічвае, наколькі мне вядома, толькі двух

пісьменнікаў: адным з іх быў незабыўнай памяці Ян Чачот, другі – Дунін Марцінкевіч.

Першы з іх у сваіх кніжачках пад назвай “Вясковыя песенькі з-над Нёмна і Дзвіны” шырока карыстаўся мовай і паэзіяй крывічанскага народа, збіраў яго песні, перакладаў іх удзячным польскім вершам, выдаў іх арыгінальны тэкст, спрабаваў сам ствараць песенькі на гэтай мове, сабраў народныя прыказкі і, зрабіўшы над мовай шмат глыбокіх назіранняў, залажыў першы падмурак яе граматыкі...» [Сыракомля 2003, 294-295].

Больш сціпая ацэнка мовазнаўчай дзейнасці Я. Чачота даецца ў артыкуле рускага філолага-славіста Ізмаіла Сразнеўскага «Разбор беларускага слоўніка г. Насовіча» («Разбор белорусского словаря г. Носовича»), дзе між іншых фалькларыстычных прац згадваюцца *Piosenki wieśniacze z nad Niemna i Dzwiny Я. Чачота*. У той жа час, даследчык, здаецца, не ведае, што Я. Чачот ахарактарызаваў славяна-крывіцкую гаворку [так называў Я. Чачот беларускую мову – Т. К.]. Але І. Сразнеўскі згадвае пра невялічкі слоўнічак беларускай гаворкі, хоць адзначае, што гэта, як і «ўсе дагэтуль выдадзеныя матэрыялы падобнага роду не выходзяць з шэрагу невялікіх зборнікаў слоў, запісаных выпадкова» [Сразневский 1862, 108].

Праз трыццаць гадоў пасля выхаду ў свет артыкула І. Сразнеўскага фалькларыстычную дзейнасць Я. Чачота прааналізаваў Аляксандар Пыпін, аўтар працы «История русской этнографии» (т. 1–4, 1890–1892), адзін з раздзелаў якой мае назву «Песенныя зборнікі Чачота, Зянкевіча, кніга гр. Еўст. Тышкевіча – спробы беларускай літаратуры» [Пыпин 1892, 45].

Напачатку навуковец падае выходныя дадзеныя шасці томікаў фальклорнага зборніка (змяшчае інфармацыю нават пра колькасць старонак, эпіграфы і вершаваныя прысвячэнні). Пасля А. Пыпін, спасылаючыся на працы польскіх літаратуразнаўцаў, падае біяграфію Я. Чачота. Навуковец гаворыць пра філамацкае жыццё Я. Чачота, пра яго дзесяцігадовую высылку ў Арэнбурзе, а таксама пра працу ў бібліятэцы А. Храптовіча пасля вяртання. А. Пыпін адносіць творчасць Я. Чачота да часоў рамантызму.

Неабходна адзначыць негатыўнае стаўленне расійскага вучонага да ідэй польскага месіянства: «Той эпасе польскай літаратуры ў нас прыпісваюць звычайна або яўную, або затоеную інтрыгу і прапаганду паланізма; мы заўважалі ўжо, што ў дачыненні польскіх патрыётаў да заходняга краю значна больш было простаі гістарычнай звычкі глядзець на гэты край, як на спрадвечную частку іх польскай бацькаўшчыны, – тым больш, калі з рускага боку ў тых гады грамадская цікавасць да гэтага краю амаль не існавала» [Пыпин 1892, 47]. Далей чытаем: «Такое стаўленне да заходне-рускага народа ў Чачота, – дачыненне непасрэднае, амаль найўнае; яму, відаць, не прыходзіла ў галаву, што народ, якому ён прысвячае свае назіранні, ёсць менавіта самы рускі» [Пыпин 1892, 47]. Гэтае выказванне сведчыць, што даследчык не разумеў прынцыповай пазіцыі Я. Чачота, не ведаў, што паэт называў сябе ліцвінам, а не палякам. У той жа час, А. Пыпін бачыў шчырую любоў Я. Чачота да беларускага краю, да мясцовага люду і яго паэзіі: «Чачот настойвае на простаі прыгажосці яго паэзіі, на неабходнасці знаёміцца з гэтым народам і асабліва аблегчыць яго становішча. Аб гэтым становішчы ён бярэцца гаварыць некалькі раз, звяртаючыся не столькі да палякаў, колькі да паноў, гаварыць не аб народнасці, а аб прыгонных, долю якіх яму хацелася бачыць лепшаю» [Пыпин 1892, 47].

Аднак даследчыка не задавальняла адсутнасць разумення прынцыпаў этнаграфіі: «Як мала было ў яго этнаграфічнага разумення, відаць з таго, што гэты зборнік – як і іншыя, акрамя толькі апошніх яго кніжак – уяўляе не сапраўдныя беларускія песні, а іх польскія пераклады і “перайманні”» [Пыпин 1892, 48]. А. Пыпін дакарае Я. Чачота за тое, што паэт змясціў уласныя песенькі ў выдадзеных зборніках, навуковец не ўхваляе і адсутнасці адпаведнага археалагічнага і этнаграфічнага каментара. А. Пыпін абурэцца, што «замест чаканых археалагічных і этнаграфічных назіранняў, Чачот прыводзіць шэраг прац, прысвечаных у польскай літаратуры сялянскаму пытання канца мінулага стагоддзя, паведамляючы пра іх асноўны змест і заканчваючы ўказам імператара Аляксандра I, 1817 г., аб сялянах курляндскай губерні» [Пыпин 1892, 51].

Характарызуючы ўласныя сялянскія песенькі Я. Чачота, А. Пыпін заўважае: «Уласныя беларускія песні Чачота, напісаныя на ўзор народных, утрымліваюць звычайна якое-небудзь павучанне, якое аўтар жадаў бы данесці да сялян» [Пыпин 1892, 51]. Менш за ўсё ўвагі ён надае пятому томіку, бо «кніжка мала цікавая: некалькі песень з-над Нёмана і песні ўкраінскія, узятыя, здаецца, выключна з Вацлава Залескага і Жэготы Паўлі, – і толькі ў перакладах; нарэшце зноў уласныя песні па-польску» [Пыпин 1892, 51]. Затое шосты томик справядліва ўхваляецца аўтарам: «Найбольш цікавая шостая кніжка, апошняя праца Чачота» [Пыпин 1892, 51]. Далей чытаем: «Нешматлікія заўвагі Чачота, узятыя з уласных назіранняў, у свой час былі ледзь не першай найбольш грунтоўнай характарыстыкай беларускага дыялекту; ён адзначае асаблівасці яго гукаў і форм» [Пыпин 1892, 52].

Некаторыя палажэнні Я. Чачота пра «славяна-крывіцкі дыялект» А. Пыпін паспрабаваў аспрэчыць: «Ён зацікавіўся і пытаннем правапісу “крывіцкага” дыялекту; ён бачыць яго складанасць у розных выпадках, і не маючы магчымасці вырашыць справу, асабліва з нагоды некалькіх песень, ён хоча пісаць так, як вымаўляецца... Яму не прыходзіць у галаву, што найлепшы правапіс для гэтай мовы быў бы не польскі, а расійскі» [Пыпин 1892, 52]*. А. Пыпін шмат увагі ўдзяляў працам Я. Чачота, пры гэтым навуковец яўна сімпатызаваў «польскаму» фалькларысту: «мы маем справу не з чалавекам якой-небудзь хітрай тэндэнцыі, а са шчырым аматарам, які ведаў беларускую мову і народ з дзяцінства» [Пыпин 1892, 55].

Своеасаблівым дапаўненнем і працягам разважанняў А. Пыпіна з’яўляюцца “Беларусы” Яўхіма Карскага. Навуковец канстатуе: «Характарыстыка беларускага дыялекту [змешчаная ў зборніку *Piosenki wieśniacze z nad Niemna i Dzwiny niektóre przysłowia i idiotyzmy w mowie sławiano-krewickiej z postrzeżeniami nad nią uczynionemi*, 1846 – Т.К.] зроблена нават больш грунтоўна, чым у Шафарыка... Наогул, у гэтым томіку шмат каштоўных звестак, якія не страцілі свайго значэння дагэтуль» [Карский 2007, 272]. Даючы ацэн-

* Сёння ў якасці асноўнага мы карыстаемся фанетычным прынцыпам напісання (менавіта яго і прапаноўваў Я. Чачот).

ку творчай спадчыны Я. Чачота ў 2 кнізе 3 тому «Белорусов» («Очерки словесности белорусского племени»), ён заўважае: «Непараўнальна вышэй за Рыпінскага ў дачыненні разумення беларускай народнасці і яе мовы, а таксама па сабраных народным і самім складзеным творам знаходзіцца яго сучаснік Ян Чачот (Jan Czeczot)» [Карский 2007, 272]. Аднак, нягледзячы на наяўнасць у творчасці паэта беларускамоўных тэкстаў, даследчык літаратуры, як і яго папярэднікі І. Сразнеўскі, А. Пыпін, лічыў Я. Чачота польскім аўтарам: «Гэта быў вядомы польскі пісьменнік 30–40-х гадоў з беларусаў, які пакінуў пасля сябе прыкметны след у беларускай этнаграфіі і напісаў некалькі штучных твораў на беларускім дыялекце» [Карский 2007, 272].

Літаратуразнавец падае звесткі з біяграфіі Я. Чачота, больш падрабязна, у параўнанні з А. Пыпіным, апісвае яго высылку (згадвае Уфу, Цвер). Да таго ж Я. Карскі спыняецца на характарыстыцы твораў Я. Чачота, пералічвае выданні, у якіх змешчаны ўласныя вершы паэта. Навуковец акрэслівае тэматыку і праблематыку паэтычнай спадчыны пісьменніка: «Уласныя песні Я. Чачота маюць пераважна дыдактычны характар: у іх разам з адлюстраваннем станоўчых бакоў сялянскага жыцця адводзіцца значнае месца паказу адмоўных яго асаблівасцяў» [Карский 2007, 274]. Даследчык акрэслівае прыярытэтны вобраз Чачотавай паэзіі – «ідэальнага мужыка»: «Ідэал заможнага селяніна ў яго не вельмі выразны: ад мужыка патрабуецца толькі гаспадарлінасць, працавітасць, цвярозасць, наведванне царквы, зрэдку прыём гасцей» [Карский 2007, 274].

Нельга не пагадзіцца з меркаваннем гісторыка літаратуры Уладзіміра Перетца, які ў рэцэнзіі на энцыклапедыю Я. Карскага «Беларусы» слухна адзначае: «Звесткі, сабраныя акад. Карскім пра помнікі літаратуры з любоўю і павагай, – багатыя і разнастайныя. З велічэзным веданнем справы ён з разрозненых аскепкаў, раскінутых па старажытных рукапісах і старадрукаваных кнігах, будзе трывалую базу будучай гісторыі беларускай літаратуры. Я сказаў “базу” таму, што новая праца акад. Карскага, адзіная ў сваім родзе, не прэтэндуе прадставіць поўную гісторыю літаратурнага жыцця старой Беларусі: нямала яшчэ можна знайсці для гэтага матэрыялаў шляхам пошукаў у бібліятэках, нямала яшчэ

прыйдзеца выдаткаваць на вывучэнне літаратурных сувязяў і адносін паміж беларусамі, палякамі і вялікарускай літаратурай» [Перетц 1922, 334].

У артыкуле «Беларускае адраджэнне» М. Багдановіч, не адступаючы ад традыцыйных поглядаў на паэзію Я. Чачота, адзначыў: «Больш каштоўны ўклад у беларускую літаратуру ўнёс Ян Чачот... Шчыры дэмакрат, які горача любіў беларускі народ, ён збіраў і выдаваў творы беларускай паэзіі, пісаў па-беларуску маралізатарскага характару брашуркі (яны, аднак, не былі надрукаваны), а ў зборніку *Piosnki wieśniacze* (1844 г.) змясціў каля трох дзесяткаў сваіх беларускіх вершаў, напісаных на ўзор народных песень. Стыль быў вытрыманы Чачотам так удала, што гэтыя песенькі неаднаразова перадрукоўваліся рознымі этнографамі як чыста народныя» [Багдановіч 1994, 32]. Аднак, ухваляючы майстэрства Я. Чачота-паэта, крытык усё ж даволі скептычна ацэньвае яго ролю ў станаўленні новай беларускай літаратуры: «Праўда, яшчэ год семдзсят таму назад Ян Чачот надрукаваў каля трыццаці ўласных песняў, напісаных так добра накшталт народных, што і адрозніць ад іх было не зусім лёгка. Але зборнічка таго даўно ўжо няма, вершы Чачота не перадрукаваны, ніхто іх не ведае і ніякага ўплыву на нашу пісьменнасць яны не мелі і не маюць» [Багдановіч 1991, 200].

Тым не менш, менавіта гэтага аўтара М. Багдановіч вылучае між іншых за яго беларускасць: «Замала “беларускасці” было (апроч Чачота ды Петрука з-пад Крошына, ды яшчэ, быць можа Баршчэўскага) у нашых даўнейшых песняроў, творы каторых мы ведаем, замала яе і ў сучаснікаў» [Багдановіч 1991, 200].

У падобным ракурсе разглядае творчасць беларускага песняра і Максім Гарэцкі: «Значэнне Я. Чачота ў гісторыі нашае літаратуры, галоўным чынам, такое: ён пабуджаў беларускасць і натуральным спосабам вывеў кніжную творчасць з народнай, а зрабіў гэта ў беларускай мове (Баршчэўскі – у польскай), значыцца даў ёй нацыянальны грунт для далейшага развіцця. Літаратурная беларуская мова Чачота адбівае на сабе нешырокі пагляд на яе песняра-этнографа, і карыстаецца ён выключна народным слоўнікам; у яго шмат паланізмаў. Верш Чачота чытаецца лёгка, мае народны склад, хаця часам дужа псуецца вялікім

уплывам польскай версіфікацыі і збіваецца на няўломную сілабічнасць» [Гарэцкі 1992, 189]. Нягледзячы на тое, што М. Гарэцкі быў упэўнены, што «па здольнасці ён [Я. Чачот – Т. К.] <...> ніжэй за Баршчэўскага», даследчык аддаваў перавагу ў справе адраджэння беларускай культуры менавіта Я. Чачоту.

Усе гэтыя працы крытыкаў і літаратуразнаўцаў пераважна толькі павярхоўна закраналі творчасць Я. Чачота: настойліва паўтаралася думка пра «фальклорнасць» яго тэкстаў, пра выкарыстанне пісьменнікам беларускіх народных песень. Беларускія і рускія навукоўцы фактычна не аналізавалі польскамоўную лірыку паэта, бо для іх была гэта чужая беларускай літаратуры з’ява.

У Польшчы цікавасць да дзейнасці філаматаў актывізавалася пасля публікацыі матэрыялаў іх архіву. Так, у Кракаве выйшла кніга Г. Масціцкага *Promieniści – Filomaci – Filareci* («Прамяністыя – філаматы – філарэты») [Mościcki 1916]. У хуткім часе ў Кракаве была выдадзена кніга «Таварыства філаматаў» (1924) Аляксандра Луцкага, якая складаецца з аповеду пра дзейнасць філаматаў і філарэтаў, а таксама тэкстаў у адпаведнасці з годам іх агучвання падчас маёвак. Сярод вышэйзгаданых тэкстаў значнае месца займаюць творы Я. Чачота. У сувязі з тым, што аўтара кнігі найперш цікавілі гістарычныя рэаліі, творы змешчаны не паводле жанравых прыкмет, а ў храналагічнай паслядоўнасці. Такая структура выдання дазваляе ўбачыць гістарычны кантэкст, а таксама прасачыць за ўспрыняццём творчых набыткаў Я. Чачота яго сябрамі.

У 1931 г. з’явілася кніга А. Марквіча *Filomaci (1817–1826)* («Філаматы (1817–1826)»). Аўтар, абавіраючыся на сведчанні сучаснікаў Я. Чачота (найперш, І. Дамейкі), так апісвае паэта: «Jakże różny od poprzedniego był Jan Czeczot. Żywy, tkliwy, wesoły, bratający się z wszystkimi, prawydziewie wieśniaczej natury, a przy tem pobożny i dobry katolik Czeczot sposobił się na adwokata» [Markwicz 1931, 13]. А. Марквіч распавядае даволі падрабязна пра старонкі біяграфіі Я. Чачота, звязаныя з філамацкім таварыствам, пра тую ролю, якую адыграў паэт у жыцці таёмнага саюза. Аўтар змяшчае ў кнізе і тыя малавядомыя звесткі, якія датычыліся следства і прысуду.

Менавіта, дзякуючы публікацыі матэрыялаў таварыства,

стала магчымым з'яўленне ў 1934 г. кнігі С. Віндакевіча *Jan Czeczot* («Ян Чачот») [Windakiewicz 1934]. С. Віндакевіч вельмі грунтоўна ахарактарызаваў творчы набытак паэта: імянінныя віншаванні, песенькі «для танцаў і віватаў», таксама песні на ўзор Князніна («Верш з нагоды галення вусоў»), цыкл гістарычных спеваў на ўзор Нямцэвіча і г. д.

Наступнай значнай падзеяй у чачотазнаўстве стаў артыкул Л. Падгорскага-Аколава *Czeczot nieznanu* («Невядомы Чачот»). Даследчык знайшоў метрыку хрышчэння, у якой было напісана на лацінскай мове: «1796 года, 19 ліпеня. З двара Малюшычы. Я, Адаальберт Шчасніцкі, пробашч Варанчанскі, выканаў святы абрад над Янам Антоніем, сынам вяльможных шляхціцаў Тадэвуша і Клары (з роду Гаціскіх) Чачотаў, законных мужа і жонкі, навагрудскіх ротмістра з жонкай, ахрышчаным толькі вадой 6 ліпеня вялебным айцом Янам Лазоўскім, капланам сэрвацкім, пробашчам грэкауніяцкага абраду. Кумамі былі: шляхціц пан Марцін Рамашкевіч і шляхцянка пані Анна Шымкевіч, эканомавя, сэрвацкая. Прысутнымі пад час святога абраду былі пан Ігнат Чачот, сын навагрудскага ротмістра і шляхцянка дзяўчына Разалія Хаціская, дачка навагрудскага ротмістра» [Цыт. па: Сыракомля-Булгак 1998, 12]. Гэтая знаходка дапамагла высветліць найбольш забытаныя моманты ў біяграфіі паэта.

Такім чынам, рускія, польскія, беларускія навукоўцы XIX – пачатку XX ст. заклалі трывалы падмурак для далейшых даследаванняў творчасці Я. Чачота.

Літаратура:

Адынец А.Э. Надмагільны надпіс Яну Чачоту, выбіты на помніку яго ў Друскеніках // Пачынальнікі: з гіст.-літар. матэрыялаў XIX ст. / уклад. Г.В. Кісялёў. – 2-е выд. – Мн.: Беларус. навука, 2003. – С. 247.

1. Багдановіч М. Забыты шлях // Шыпшына: вершы, аповяданні, нарысы, крытыка, публіцыстыка. – Мн.: Юнацтва, 1991. – 238 с.
 2. Гарэцкі М. Гісторыя беларускае літаратуры. – Мн.: Мастацкая літаратура, 1992. – 189 с.
 3. Жылунович Д.Ф. Беларуская літэратура // Курс белоруссоведения. – М., 1918–1920. – С. 258–293.
 4. Карский Е.Ф. Белорусы. В 3 т. Т. 3. Кн. 2. – Мн.: Беларуская энцыклапедыя, 2007. – 704 с.
 5. Перетц В.Н. Рецензия [на кн.: Карский Е.Ф. Белорусы] // Известия Отделения русского языка и словесности Российской Академии Наук. 1922 г. – Л., 1924. – Т. XXVII. – С. 333–337.
 6. Пыпин А.М. История русской этнографии // Белоруссия и Сибирь Т. 4. СПб., 1892. – 488 с.
- Сразневский И. Разбор словаря белорусского наречия г. Носовича // Тридцать первое присуждение учережденных П.Н. Демидовым наград 25 мая 1862. – Санктпетербург: Императорская академия наук, 1862. – С. 107–117.

Сыракомля У. Карэспандэнцыя «Gazety Warszawskiej» дня 23 чэрвеня 1855 г. // Пачынальнікі: з гіст.-літар. матэрыялаў XIX ст. / уклад. Г.В. Кісялёў. – 2-е выд. – Мн.: Беларуская навука, 2003. – 549 с.

Сыракомля-Булгак А. Ян Чачот у святле польскіх гістарычных крыніц // Ян Чачот, Ігнат Дамейка, сябры і папалечнікі Адама Міцкевіча: Матэрыялы Трэціх і Чацвёртых Карэліцкіх чытаньняў (1996, 1997). – Мн.: ННАЦ імя Ф. Скарыны, 1998. – С. 12–17.

7. Хаўстовіч М. Творчасць Яна Баршчэўскага ў ацэнках крытыкі // Працы кафедры гісторыі беларускае літаратуры Белдзярж-універсітэта: Навук. зб.– Вып. другі. – Мн.: БДУ, 2002. –С. 29–55.

8. Чачот Я. Выбраныя творы. – Мн., 1996. – 374 с.

9. Blätter für literarische Unterhaltung fahrgang 1839. Juli bis December. – Leipzig: Brodhaus, 1839. – S. 1076.

10. Časopis muzea království českého Dvatřicátého ročníku svazek třetí / red. Václav Nebeský. – Praga: Nakladem muzea království českého, 1858. – S. 405.

11. Ign... Chr... Rzut oka na poezję ludu Białoruskiego // Rubon. 1845. T. 5. – S. 76.

12. Domejko I. O młodości Mickiewicza // Księga Pamiątkowa ku uczczeniu setnej rocznicy urodzin Adama Mickiewicza. Warszawa, 1898. T. I. – S. 143–155.

13. Gloger Z. Jan Czeczot // Album biograficzne zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX. Warszawa, 1901. T. 1. – S. 238–239.

14. Grabowski, M. Jeszcze o poezji gminnej // Tygodnik Petersburgski. 1840. № 14.

15. Kraszewski J. O obrabianiu podań gminu i użyciu ich w sztuce // Tygodnik Petersburgski. 1840. Nr 29.

16. Markwicz, A. Filomaci (1817–1826). Wilno, 1931. Cz. 1. – 102 s.

17. Mościcki, H. Promieniści – Filomaci – Filareci. Warszawa; Kraków: nakł. Gebelhnera i Wolffa, 1916. – 188 s.

18. Świrko S. Z kręgu filomackiego preromantyzmu. – Warszawa: Państw. Instytut Wydawniczy, 1972. – 390 s.

19. Świrko S. Z Mickiewiczem pod rękę, czyli Życie i twórczość Jana Czeczota. – Warszawa, 1989. – 325 s.

20. The British and foreign review: European quarterly journal. Vol. IV. January-April, 1837. London: James Ridgwaj and sons. – S. 278.

21. The Foreign quarterly review. Vol. XXIV: Oktober, 1839, and January, 1840. – New York: Publ. by Jemima M. Mason, 1840. – S. 246.

22. Windakiewicz S. Jan Czeczot. Kraków: Bibl. czasu, 1934. – 15 s.